

Entrevista a Predrag Matvejevió

“Iugoslàvia no es mereix un destí tan cruel”

Des de la seua Croàcia natal en plena guerra civil, el conegut autor del *Breviari mediterrani* ha vingut al nostre país per participar en la VIII Universitat d'Estiu a Gandia i per explicar-nos amb consternació els difícils moments que travessa Iugoslàvia.

Poques coses s'agraeixen més que conèixer de sobte una personalitat intel·lectualment i humanament atractiva, colpidora. Per això, és tota una sort haver pogut xerrar amb Predrag Matvejevió. Una xamba com aquesta no es produeix sovint, certament.

De pare rus i mare croata, Matvejevió, que va nàixer fa cinquanta-nou anys al poble de Mostar, és un escriptor nòmada que fa sistemàticament de professor de literatures comparades eslaves a París i de literatura francesa a Zagreb, a més de rodar per moltes altres universitats d'arreu del món. De les deu llengües que domina entre les eslaves i les romàniques, no és en francès ni de bon tros en anglès, sinó en italià que s'expressa amb més calidesa i, alhora vehemència quan cal –i també amb un punt inexplicable de melangia. Potser això és degut a les diferents qualitats d'aquestes tres llengües. Potser hi contribueix també la substancial mediterraneïtat d'Itàlia i la seua llengua, perquè Matvejevió, per damunt de tot, és un estudiós enamorat –i un poeta– del món mediterrani.

Abans de menjar-nos una paella plenament encertada –cosa estranyíssima al nostre país–, aquest vertader profeta del Mediterrani es menja unes quantes figues de la figuera que hi ha davant mateix de la casa de menjars on dinem. I després de l'àpat, en entrar a casa de Josep Piera i veure un piano, es precipita a executar-hi unes breus cançons russes. "Jo volia ser pianista, però un accident en la mà m'ho va impedir", diu. Tot seguit, en una atmosfera efusiva, enguegue el magnetòfon i realitza la present entrevista que, inevitablement, derriba una i altra vegada cap a la situació actual de Iugoslàvia.

—¿Com va poder eixir de Zagreb?

—Amb moltes dificultats. L'aeroport estava bloquejat. Hi havia soldats pertot. S'hi podien escoltar les explosions de les bombes. En fi, la guerra civil... Em va costar moltíssimes hores poder arribar a l'aeroport de València, via París-Milà. Les dificultats, doncs, han estat moltes, però jo volia complir la promesa que li havia fet al meu amic Josep Piera de venir a la Universitat d'Estiu de Gandia, i ací em teniu. He vingut, a més a més, amb un sentiment d'afinitat, de simpatia, perquè segons tinc entès, ací es fa un esforç per dur a terme una cosa que jo he aconsellat molt als meus compatriotes: desprovincianitzar el nostre horitzó. És molt perillós per a les nacions petites, com la vostra o com la meua, assumir un destí provincial. I vosaltres sembla que en fugiu com del dimoni. Això em satisfà i em fa acostar-me als vostres projectes.

—Ens estan arribant quantitats enormes d'informació de l'estat iugoslau, però alguns tenim la impressió que no ens donen les claus profundes del problema...

—Quan llegesc el que s'escriu últimament en la premsa d'Europa sobre Iugoslàvia, hi trobe una gran incompetència. En els últims temps, la premsa italiana, i també l'espanyola, és d'una superficialitat extraordinària. És clar, hi envien un periodista que no coneix ni la llengua del país, ni la seua cultura ni la seua història, i ¿què en pot dir? Aquests ataquen aquells o aquells ataquen aquests, i ja està tot. És a dir, dirà banalitats, perquè no veurà l'origen, l'arrel del problema.

—¿I quina és aquesta arrel?

—Jo veig aquesta arrel en una gran fractura del món mediterrani. Una fractura que passa exactament sobre el territori de l'actual Iugoslàvia. És la

fractura del cisma cristià, entre la cristiandat occidental, catòlica, romana –en definitiva la vostra– i una cristiandat oriental, bizantina, de religió ortodoxa, que s'estèn per Grècia, Sèrbia, Montenegro, Rússia, Bulgària, etcètera. Són dues formes de cristiandat dividides, oposades l'una a l'altra. I Iugoslàvia és l'únic país del Mediterrani on hem viscut durant segles aquesta fractura, aquest conflicte reli-

giós. A més a més, Iugoslàvia és l'únic lloc d'Europa on hi ha un enclavament islàmic, constituït per més de tres milions de persones. En aquestes condicions, per tant, la II Guerra Mundial a Iugoslàvia fou encara una guerra religiosa, estimulada pel feixisme. El feixisme croat, per exemple, hi va aniquilar uns quants centenars de milers d'ortodoxos serbis. I els feixistes serbis hi van aniquilar per la seua part un gran nombre de catòlics croats i de musulmans. D'aquells fets restà una memòria tràgica, la memòria d'aquells que van perdre parents –pare, mare, germans– en aquella lluita religiosa i nacional que va ser la II Guerra Mundial. Sota el règim bastant totalitari que vingué després, semblava que aquella memòria, que aquells dimonis familiars s'havien oblidat, s'havien esvaït en el no-res. Tanmateix, quan hem estat alliberats d'aquell règim i hem fet eleccions democràtiques i lliures, han ressuscitat aquells dimonis, aquella memòria tràgica. Aquesta és una visió del problema partint del Mediterrani, que és el meu gran tema.

—Així i tot, Iugoslàvia ha estat sovint un model polític per a altres estats.

—Sí, sense dubte Iugoslàvia ha tingut després de la II Guerra Mundial una història ben particular i, d'alguna manera, exemplar. Va crear una primera resistència antifeixista molt sòlida, molt coneguda, de la qual reeixiren sis-cent mil joves, armats, victoriosos, plens d'orgull d'haver vençut el mal comú del feixisme. Però va crear també una segona resistència, contra Stalin, i aquesta vegada Iugoslàvia fou el primer país d'Europa a anar contra aquell nou dictador. I les conseqüències en la cultura van ser allò que se'n diu el desgel. Amb el que aconseguirem, doncs, gràcies a la nostra actitud de resistència, esdevinguérem un poc un model per a països de l'est i, també, per a alguns altres països de l'oest. Un amic català, em deia, per exemple, pel que fa a la qüestió nacional, que Iugoslàvia era un paradigma positiu, potsèr l'únic, per a nosaltres. Ara, però, les coses han canviat, com ja pots comprendre. Ara, inclús em preocupa que Iugoslàvia no serveix com a antimodel per als països de l'est, en aquests moments.

—Ha esmentat la qüestió nacional diverses vegades ja directament o indi-

"La identitat de la persona no es redueix tan sols a la identitat nacional".

RAFA GIL

recta. *¿Què en pensas?*

—Fent el *Breviari mediterrani*, viatjant pel Mediterrani, vaig pensar molt en el problema de la identitat. I crec que aquest concepte és un dels nous conceptes, de les noves adquisicions del segle XX. De tota manera, cal dir que el segle XX ha comprès que existeix la identitat, però que no l'ha acceptat fàcilment. En aquest sentit, el Mediterrani també pot ser el mestre del nostre pensament. *¿Com salvaguardar la identitat, la diferència, la particularitat, com no ser assimilat per un altre més gran i, al mateix temps, trobar la forma de conviure tots plegats?*

Aquest és el nostre gran repte. S'ha de deixar clar, primer que res, que l'estat comú, l'estatalisme, no és l'única foma de convivència. Hem vist experiències negatives d'estatalismes de tota mena: occidental, soviètic, oriental... En canvi, la nova concepció de la nació, de la identitat, de la diferència, de la particularitat, pot obrir nous camins esperançadors. Ara bé, tinc certes idees, certes posicions crítiques contra les deformacions d'aquests conceptes.

—*Avant, avant...*

—En primer lloc, la identitat no és una cosa singular. Tu tens la teua identitat catalana, i també l'europea, i la llatina, etcètera. La identitat de la persona, per tant, no es redueix tan sols a la identitat nacional: això és un error. Els vells romans—crec que fou Seneca—deien: *Idem nec uno*, és a dir, idèntic, però no un. Cada identitat necessita usar la paraula en plu-

ral. S'han de comprendre les altres identitats. Si és així, no hi haurà cap conflicte entre els catalans i els castellans, entre els croats i els serbis. I en segon lloc: totes les particularitats no són automàticament valors. En pose un exemple: l'antropofàgia és una particularitat, però de cap manera un valor. Estic, doncs, per la identitat nacional, però tenint en compte que la meua identitat no es redueix a la identitat nacional, i estic per la particularitat, però no per la particularitat que es veu sistemàticament com un valor.

—*¿Aleshores, està parlant d'un nacionalisme negatiu?*

—En efecte. Molts pobles mediterranis no han estat penetrats per la idea de modernitat, no ens hi hem enfrontat. Moltes d'aquestes nacions, sobretot les petites, eren marginades, frustrades, i, com a conseqüència d'això, intenten rescabalar-se acceptant una mena de nacionalisme dur, estret, primitiu, tancat, el qual és ben sovint patrimoni de la dreta. Crec que hem de ser-ne conscients. Hem de practicar un nacionalisme de la nostra dignitat, dels nostres valors, però mai no aquest nacionalisme agressiu que, al meu parer, ha desencadenat la guerra a Iugoslàvia. Perquè aquest nacionalisme negatiu no es comunica amb l'altre, i això no pot ser... Abans he tocat música russa i de seguida l'has trobada teua, t'ha emocionat com la que es puga fer o tocar al teu país. Jo he menjat la paella en aquesta casa de menjars i la gent d'allí la sentia com de la seua pròpia Croàcia. Som mediterranis. I la nostra

mediterraneïtat ens comunica intensament per damunt de països i fronteres.

—*¿Veus alguna via de solució per a la guerra civil que tenen a hores d'ara al seu país?*

—Això demana una reflexió inicial. Fins ara hem estat acostumats a pensar el món en termes bipolars i maniqueus: est-oest, socialisme-capitalisme, etcètera. De sobte, però, la caiguda interna del règim soviètic ha esmicolat aquest esquema. Ara caldria un esquema policèntric, passar d'un esquema bipolar a un esquema policèntric. En el cas de Iugoslàvia, cal una confederació on l'estatalisme siga molt lleuger, reduït a l'imprescindible. Aquesta em sembla la solució en una situació que sembla sense solució, tot i que siga paradoxal. En el meu llibre *Iugoslavisme d'avui* m'he plantejat aquesta qüestió. O siga, com trobar en el iugoslavisme la forma de conviure tots, uns i altres. Com si dignérem un iberisme no castellà d'aportació comú, no unitari, no totalitari, sinó pluralista. Aquestes idees crec que són nobles. Almenys les escric amb aquesta mena de sentiments.

—*¿Havia previst mai que els esdeveniments a Iugoslàvia acabarien com han acabat?*

—No, la veritat és que jo havia previst el conflicte, però no d'aquest gènere, no d'aquesta amplitud. I hem arribat en una situació enorme, difícilíssima. Sincerament, Iugoslàvia no ha merescut un destí tan cruel.

Ignasi Mora